

(foto: P. Kastl)

Hommage à Peter Kolman

Tak možno charakterizovať pozoruhodný edičný čin, reprezentovaný zásluhou orchestra Slovenskej filharmónie pod vedením Zsolta Nagya. Interpreti zaznamenali výber z tvorivého diela jednej z osobností slovenskej hudby druhej polovice 20. storočia a profilujúcej postavy generácie tzv. slovenskej hudobnej avantgardy 60. rokov, skladateľa Petra Kolmana (1937): *Koncert pre orchester*, *Štyri skladby pre orchester*, *Smútočná hudba*, *Tri eseje* a *Monumento per 6 000 000*. CD vyšlo v roku skladateľovej osemdesiatky, čím sa aspoň čiastočne pripomenul význam Kolmanovho umeleckého prínosu do dejín slovenskej hudby. Rozmer tohto prínosu nemohol byť vyše dvadsať rokov v domácom hudobnom živote sprítomňovaný, pretože skladateľ patril medzi tých, ktorým sa po nástupe normalizácie v roku 1970 znemožňovalo plnohodnotné uplatnenie. Ako nositeľovi „pravicových názorov“, vylúčenému zo Zväzu slovenských skladateľov, prischol zákaz uvádzania a šírenia jeho diela. To malo za následok, že v roku 1977 bol proskribovaný Kolman aj s rodinou nútený vystahovať sa z rodnej

Bratislavy do Rakúska. Bol to v jeho biografii druhý osudový konflikt s totalitným zriadením, tentoraz červenej farby, pretože jeho hnedú podobu zažil už ako dieťa, keď bol v roku 1942 umiestnený v koncentračnom tábore Terezín a časť jeho deportovaných príbuzných holocaust neprežila. Z dôvodov úcty k skladateľovej osobnosti i radosti nad vydaným titulom (a jeho v podstate prvým autorským profilom) si dovoľíme zopár zamyslení.

Prostredníctvom orchestrálnych diel zaznamenaných na CD je Kolmanov umelecký potenciál dokumentovaný dvoma spôsobmi: konfrontuje sa tu jednak rané a dozrievajúce štádium skladateľovho vývoja s jeho tvorbou po roku 2000 a zároveň sa potvrdzuje obdivuhodná štylotvorná stabilita jeho hudobných výpovedí. O tejto stabilite svedčí aj okolnosť, že Kolman sa s odstupom rokov vracal k svojim starším dielam, no nie z dôvodu ich umeleckých nedostatkov, ale z potreby podčiarknuť v revidovaných verziách ústredné tvorivé zámery. Spomínaný trpký zážitok z čias raného detstva sa spolupodpísal na primárnom akcente skla-

dateľa na modelovanie hudobnej expresie, ktorá sa upevňovala na organickej symbióze spontánnej tvorivosti s jej racionálno-konstruktívnou kontrolou. Už na tomto mieste sa patrí s obdivom spomenúť sústredený a zainteresovaný umelecký vklad skúseného maďarského dirigenta Zsolta Nagya aj najnovšie Kolmanovo dielo *Štyri eseje*, ktoré premiérovu uviedol v rámci festivalu Melos-Étos 2013.

Už v skladbách z čias Kolmanovho štúdia na VŠMU v triede Jána Cikkera bol poznateľný záujem mladého autora o elimináciu petrifikovaných atribútov slovenskej hudby a jej uzavretosti pred podnetmi z európskej tvorby 1. polovice 20. storočia. Kolman patril koncom 50. rokov k tým zvedavcom, ktorí odmietali normatívnu prípravu profesionálov na VŠMU, zviazanú ideologickými predpismi a najmä hlbšou nevedomosťou o význame tvorby popredných osobností európskej hudobnej avantgardy medzivojnového obdobia, ako aj v tom čase aktuálnych informáciách o hnutí tzv. Novej hudby darmstadtkej proveniencie. Na pôde samovzdelávacích Seminárov súčasnej hudby sa najmä Kolmanovou zásluhou (dokázal z blízkej a vtedy takej vzdialenej Viedne získavať príslušný materiál – partitúry, zborníky, mg. záznamy) mohli mladí absolventi a vtedajší študenti VŠMU (Ilja Zeljenka, Ladislav Kupkovič, Roman Berger a iní) a Katedry hudobnej vedy na FFUK (Ladislav Mokry, Peter Faltin) oboznamovať s vtedy u nás tabuizovanými tvorivými orientáciami. Seminára boli však po polroku zakázané a ich účastníci na oficiálnom fóre 1. zjazdu Zväzu slovenských skladateľov v decembri 1959 obvinení z „poklonkova-

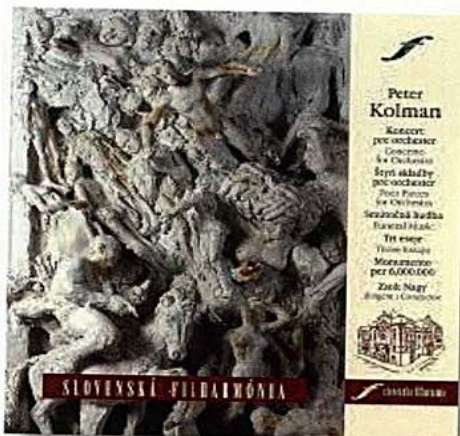

S. J. Hatríkom na festivale Melos-Étos 1991 (foto: archív)

nia voči smerom a smerikom zo Západu“. V tom čase mal študent Kolman napísané už *Sláčikové trio* (1957) preniknuté polylineárnou disciplínou bez známok školáckych postupov a vyváženou tektonikou (odznelo až v roku 1962 s pozitívnym ohlasom na jednom z komorných koncertov) a zaznamenal aj prvý nekonvenčný úspech – v roku 1958 v podaní Slovenskej filharmónie odznel

→ (v určitej analógii so záverom Schönbergovej kantáty-melodrámy *Ten, ktorý prežil Varšavu*). V novej podobe dielo odznelo pod vedením šéfdirigenta rozhlasového orchestra Bystríka Režucha na Prehliadke novej tvorby v marci 1967. V tom čase už bolo rozhodnuté o reprezentatívnom vystúpení orchestra Slovenskej filharmónie na renomovanom festivale Varšavská jeseň, kde pod vedením Ľudovíta Rajtera zaznelo Kolmanovo *Monumento* v susedstve kantáty-melodrámy Ilju Zeljenku *Oświęcim* a skladby *Vítazstvo* Pavla Šimaia. Uvedené skladby boli následne zaznamenané na LP a slúžia ako zaujímavý porovnávací materiál k Nagyovmu výkladu, ktorý pracoval s ďalšou korigovanou verziou *Monumenta* z roku 1996. V nej sa zvýraznil kontrast medzi zvukom sláčikov a dychových nástrojov a tiež účinnosť záverečného lamenta (zvuk sólových huslí má zaznievať z priestoru mimo pódia).

pre súčasnú hudbu. Súčasťou oživovania domáceho hudobného života sa stali aj dva samostatné koncerty slovenskej elektroakustickej tvorby, do ktorých programu prispel Kolman dielami *Omaggio à Gesualdo* a *D 68*.

Koncom 60. rokov sa však začalo nad zrievaním skladateľa v slovenských pomeroch zmrákať. Následkom invázie vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968 (keď

Na Sympóziu Melos-Étos 2009 s V. Zvarom (foto: P. Brenkus)

museli emigrovať Kolmanovi kolegovia a priatelia, napr. skladatelia Pavol Šimai, Ladislav Kupkovič či muzikológ Peter Faltin) sa začala zakrátko etapa tzv. normalizácie v spoločenskom a kultúrno-umeleckom prostredí na Slovensku a v roku 1972 na zjazde Zväzu slovenských skladateľov boli z komunity slovenských hudobníkov exkomunikovaní viacerí skladatelia, interpreti i publicisti, medzi nimi aj Peter Kolman. Zanikli Smolenické semináre, prestal existovať súbor *Hudba dneška*, zastavená bola revue *Slovenská hudba*, utlmená bola aj činnosť rozhlasového Elektroakustického štúdia. Napriek tomu, že nové Kolmanove kompozície vytvorené v Štúdiu v rokoch 1971–1974

získavali ocenenia na tematických súťažiach a prehliadkach v zahraničí, na domácej pôde platil pre inkriminovaného autora „normalizačný“ stop v profesionálnej realizácii. Logickým krokom pre skladateľa bolo vystaňovanie sa, vo Viedni sa zamestnal ako redaktor Universal Edition a komponoval iba príležitostne. Jednou z novonapísaných inštrumentálnych skladieb bola *Hudba pre*

14 sláčikových nástrojov (1978), na Slovensku uvedená v roku 2014 v rámci prehliadky Nová slovenská hudba, dielo nadväzujúce svojou expresiou na otriasajúce *Monumento*. Až v dôsledku revolučných zmien v novembri 1989 nastal čas na sprítomňovanie osobnosti a tvorby Petra Kolmana v domácom kontexte. V roku 1991 na prvom ročníku festivalu Melos-Étos si Slovenská filharmónia pripomenula Kolmanovo *Monumento per*

6 000 000 (dirigoval Wojciech Michniewski) za osobnej účasti autora. To isté teleso (pod vedením Petra Keuschniga) uviedlo premiérovu na 3. ročníku festivalu Melos-Étos nové Kolmanovo orchestrálne dielo, päťčasový *Koncert pre orchester* (1995). Tí,

ktorí mali v pamäti skladateľovu štýlotvornú pozíciu, mohli zaregistrovať v úvode nášho pohľadu spomenuté jej stabilizujúce črty – dômyselné a dynamizujúce tvarovanie kontrastov, zmysel pre vyzdvihovanie farebných individualít nástrojov a nástrojových skupín, pozornosť údernej efektности bicích nástrojov. Je to koncertovanie, ale bez virtuóznej exhibície, stále platí skladateľov dôraz na úsporný časový rozvrh zvolenej invencie a racionálnu kontrolu prostriedkov jej realizácie. Na jednom z ďalších ročníkov festivalu Melos-Étos (2013) zavítal do Bratislavy maďarský dirigent Zsolt Nagy, skúsený umelec, rozhladený po hodnotách novej kompozičnej tvorby vo svete. V rámci

festivalu v spolupráci so Slovenskou filharmóniou uviedol popri novinke Petra Kolmana *Tri eseje pre orchester* aj reprezentatívnu skladbu Romana Bergera *Transformácie*. Táto umelecká skúsenosť so slovenskou tvorbou a dispozíciami orchestrálneho telesa iste predchádzala ponuku maďarskému dirigentovi, aby sa interpretačne ponoril do sveta

hudby Petra Kolmana. O kvalite splnenia tejto ponuky svedčí prezentované CD, zaznamenávajúce príspevok nášho prvého orchestra a citlivého dirigenta. Počúvanie možno odporúčať každému, kto nezabudol na kontexty a súvislosti, na budovanie historického povedomia o hodnotách, týkajúcich sa slovenskej hudby minulosti i súčasnosti.

Ľubomír CHALUPKA

Peter Kolman bol v pamätných 60. rokoch minulého storočia aktívny aj v oblasti dynamizácie hudobného života na Slovensku. Svojimi publikovanými príspevkami (v periodikách *Kultúrny život* a *Slovenská hudba*) pripomínal až razantným spôsobom nevyhnutnosť odstraňovania bielych miest v domácom povedomí o európskej hudobnej tvorbe 20. storočia, informoval o kľúčových, preňho vzorových postavách 2. viedenskej školy, inicioval myšlienku zorganizovať na Slovensku medzinárodný festival súčasnej hudby. V tom istom roku jeho zásluhou (s podporou Jozefa Malovca) prišlo k založeniu samostatného Experimentálneho pracoviska Čs. rozhlasu v Bratislave. Kolman disponoval okrem jazykových schopností aj manažérskou zručnosťou, úspešne dobudovával technické vybavenie elektroakustického pracoviska, dokázal komunikovať s inštitúciami a osobnosťami v zahraničí a vedome viedol spolupracovníkov k vytváraniu autonómnych elektroakustických skladieb (prvou z nich bolo aj v zahraničí ocenené dielo *Ortogenesis* J. Malovca) a aj sám sa v tejto oblasti autorsky angažoval. Výsledkom jeho organizátorskej činnosti bola participácia na usporiadaní Smolenických seminárov